

חימום חביתות קפואות בשבת

הרב מנחם בן אריה, רס"ן / רמ"ד כשרות מערך המזון

א. פתיחה

בחדרי האוכל הצבאיים בארוחות בוקר וערב כחלק מהתפריט היומי מוגשות ביצים. בחדרי אוכל גדולים שסועדים בהם מעל 1000 חיילים ישנו קושי בכל ערב ובוקר להכין את החביתות, הן מבחינה לוגיסטית, היות ונדרש לכך זמן רב, והן מבחינת ההלכה המחייבת בדיקה של כל ביצה וביצה לוודא כי אין בה דם, ולכן הצבא באמצעות מערך המזון (הגוף שאחראי על כלל המזון שהחיילים מקבלים הן בשגרה והן בחירום) רוכש חביתות קפואות להכנה מהירה וללא צורך בבדיקה של כל ביצה וביצה. חימום הביצים מתבצע במכשיר קומבסטימר (מכשיר שייעודו הן לאפות והן לחמם).

הועלתה שאלה מאחת היחידות הגדולות בדרום, האם ניתן לחמם את החביתות הקפואות בשבת?

בחימום החביתה הקפואה יש לדון בדינים הבאים:

- א. האם שייך דין 'נולד' בחימום החביתה בשבת?
- ב. האם מותר לחמם את החביתה לאחר שהתבשלה? האם יש להגדירה כדבר לח או יבש?

ב. דין ריסוק שלג בשבת

הגמרא במסכת שבת אומרת¹:

"ואין מרוקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו. אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש".

רש"י מסביר²:

"ואין מרוקין - כמו מרסקין, משברין לחתיכות דקות.

כדי שיזובו מימיו - משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבורא המים האלו.

1 נא ע"ב.

2 שם.

אבל נותן לתוך הכוס - של יין בימות החמה כדי לצנן ואע"פ שנימוח מאליו ואינו חושש".

רש"י מסביר שהסיבה להיתר להכניס קרח לתוך כוס מלאה ביין, הוא מכיוון שהשינוי ממצב של קרח למצב של מים נעשה מאליו, ללא שום התערבות חיצונית, ולכן יהיה הדבר מותר. לדעת רש"י, הסיבה שאסור לרסק קרח בשבת הינה מדין 'מוליד', שזה דומה למלאכה - יוצר מים. לכן כאשר אין דמיון למלאכה אלא הפעולה מתרחשת מאליה, פעולה פסיבית ללא התערבות של האדם, במקרה כזה אין שום איסור.

לעומת זאת, הרמב"ם כותב כך³:

"כבשין ושלקות שסחטן, אם לרכך גופן מותר ואם להוציא מימיהן אסור, ואין מרסקין את השלג שיזובו מימיו, אבל מרסק הוא לתוך הקערה או לתוך הכוס".

הרמב"ם שינה מלשון הגמרא, בגמרא כתוב "אבל נותן לתוך כוס או קערה" ואילו הרמב"ם כותב "אבל מרסק לתוך כוס או קערה". מקור דברי הרמב"ם הם בתוספתא⁴. ודאי שישנו הבדל בין נתינת שלג וברד לתוך כוס לבין ריסוקם לתוך כוס, בנתינת השלג או הברד לתוך הכוס שינוי מצב הצבירה מתרחש מאליו בעוד שבריסוק השלג או הברד ישנה פעולה אקטיבית.

צריך לברר מה השוני, לפי הרמב"ם, בין ריסוק שלג או קרח לתוך כוס או קערה שמותר, לבין ריסוק שלג על מנת שיזובו מימיו, שאסור. כמו כן, יש לברר האם ריסוק הקרח לתוך כוס או קערה הינם דווקא במציאות שהכוס מלאה במשקה או שמא מדובר אפילו בכלי ריק. הסביר המשנ"ב⁵ שהסיבה שהתוספתא, ובעקבותיה הרמב"ם, התירו לרסק לתוך כוס היא: "והטעם, שנתערב במה שבתוך הכוס ואינו בעין לא גזרו בו כלל". כלומר, המשנ"ב מבין שמה שהרמב"ם התיר לא רק להכניס את הקרח לכוס כדי שיזוב מאליו, כפי שכתב רש"י, אלא אף לרסקו באופן פעיל הוא משום שכיוון שמדובר בכוס מלאה מים, ריסוק הקרח אינו ניכר, שהרי הוא נמס בתוך המים שבכוס, ובפעולה כזו, שאינה ניכרת, לא גזרו חכמים כלל. לפי דברי המשנ"ב אנו מוכרחים כמובן לומר שדברי הרמב"ם נאמרו רק בכוס או קערה המלאות מים. סברה זו נמצאת כבר בדברי הריטב"א שכדי לתרץ את החילוק בין דברי הברייתא לדברי התוספתא כתב⁶:

3 הלכות שבת פרק כא הלכה יג.

4 תוספתא מסכת שבת (ליברמן) פרק ג הלכה כג.

5 שכ"ס"ק לד.

6 שבת נא ע"ב.

"ואפשר דברייתא דהכא בכוס וקערה ריקנים ואפי' הכי כשזב מאיליו מותר ולא גזרו שמא ירסק כמו שגזרו במשקה שזב שמא יסחוט, דשאני הכא שהריסוק עצמו מדרבנן, והתוספתא מיירי בריסוק [לתוך] כלים שיש בהם מים או שמן או יין שהמשקה הנופל בריסוק מתערב מיד ולפיכך מותר, וכעין שהתירו לסחוט אשכול של ענבים לתוך הקדרה שיש בה אוכל דמשקה הבא לאוכל כאוכל הוא ולא חשיב סוחט וכל שכן בזו דריסוק דרבנן הוא".

מכל מקום, אנו רואים שהרמב"ם כלל לא מציין את דין 'מוליד' בהקשר הסוגיה, וכך אכן נוקט המגיד משנה בדבריו:

"ואין מרסקין את השלג וכו'. ברייתא סוף במה טומנין. ואין מרסקין לא את השלג ולא את הברד וכו' כלשון רבינו. וכתב הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שבתוספתא התיירו אפילו לרסק בתוך הקערה וכתב הרשב"א ז"ל שטעם האיסור כדי שיזובו מימיו משום גזירת סחיטת פירות העומדים למשקים נגעו בה. וכ"נ מדברי רבינו שהביאה אצל דין הסחיטה ומדבריהם למדנו שאין בהם איסור נולד לפיכך מותר ליתן קדרה או מאכל שקרש שמנינותה בחמה או כנגד המדורה ואין כאן נולד וכ"כ הרמב"ן ז"ל".

המגיד משנה הבין בדעת הרמב"ם שסוגיית ריסוק הקרח כלל אינה עוסקת בדין 'מוליד', כפי שהבין רש"י. הגמרא, להבנתו של הרמב"ם, אוסרת ריסוק קרח מטעם אחר לגמרי, בגלל גזירת סחיטת פירות בשבת. המגיד משנה אף הביא שכך הבינו עוד מגדולי הראשונים, הרשב"א והרמב"ן.

נראה לומר שהסיבה שרש"י לא למד שהגמרא עוסקת בגזירת סחיטת פירות היא היות וריסוק שלג וברד אינו דומה לסחיטת פירות כלל. סחיטת פירות זה הוצאת משקה אשר נמצא בתוך קליפת הפרי, סחיטה האסורה מדין 'דש', הוצאת דבר אחד מדבר אחר השונה ממנו מהותית, כדברי התוס' על חליבה בשבת שנאסרה גם כן מדין דש, משום שיש בה הוצאת דבר אחד מדבר אחר השונה ממנו מהותית, הוצאת החלב מעטין הפרה. לעומת זאת, בריסוק שלג וקרח אין נודל הגנוז בתוך המוצק אלא ישנו שינוי מצב צבירה במים עצמם, ואין לפנינו שני דברים היוצאים האחד מן השני.

7 על הרמב"ם שם פרק כא הלכה יג.

8 שבת קמ"ד ע"ב ד"ה 'חולב אדם עז'.

9 ונראה שלכך כיוון הריטב"א כאן בשבת נא ע"ב בבאורו את דעת רש"י: "דאסור מפני שנראה כבורא את המים ונראה כמוליד בשבת, פירוש דאילו משום סחיטה ליכא דמעיקרא משקה והשתא משקה ומשקה דאיפרת הוא".

לעומתו, הראשונים, ובראשם הרמב"ם, הבינו שהדמיון הינו דמיון בתוצאה. כשם שבסחיטת פירות התוצאה הינה משקה היוצא מתוך המוצק, כך גם בריסוק שלג או קרח, יוצאים מים נוזליים מתוך המוצקים. נכון שישנו הבדל ושוני בפעולה עצמה, אך במבחן התוצאה מתקבלת אותה התוצאה.

על כל פנים, בסוף דבריו הוסיף המגיד משנה מקרה נוסף בדעת הראשונים הנ"ל. היות ובדין ריסוק קרח הגמרא לא עוסקת בדין 'מוליד' אלא בגזירת סחיטת פירות בשבת, לכן לשיטתם "מותר ליתן קדרה או מאכל שקרש שמנינותה בחמה או כנגד המדורה ואין כאן נולד". כלומר, המ"מ לומד שלא רק שלשיטת הראשונים סוגיה זו אינה עוסקת בדין 'נולד', אלא כלל אין איסור כזה, וממילא אין שום בעיה לתת פשטידה כנגד המדורה.

ג. שיטת ספר התרומה

על דברי הרמב"ם הנ"ל כתב ההגהות מיימוניות¹⁰:

"מכאן פסק סה"ת שצריך ליזהר שלא ליתן פשטיד"א וכיוצא בו סמוך לאש לחמם מפני השמנונית הנקרש ועתה נימוח על ידו".

ובמקור הדברים בספר התרומה כתב¹¹:

"אין מרוזקין את השלג ואת הברד אבל נותן לתוך הקערה ואינו חושש. אסור למעך השלג ולעשותו צלול כמו מים מפני שהוא נולד.

פסק אם כן אסור לרחוץ ידיו בשבת משלג. וכן לא ממים שקרשו ויש בהם גלצא בלעז לפי שממחה אותם בידי ונעשי' מים וה"ל נולד. וכן נראה שאסור לתת פשטיידא בימי החורף בצד האש לחממ' ביום השבת לפי שהשמנוני' שיש בה נקרש ונעשה עב וקפוי ועתה נמחה ונעשה צלול והוי נולד ולא תימא דווקא שלג שמתחלה היה יבש ועב הוי נולד בשנמחה ונעשה צלול על ידו אבל שמנונית שנקרש הלא תחלה היה צלול ולא הוי נולד אז כשיחזור ויעשנו צלול לא היא שהרי ברד פרש"י גלצא והיה תחלה צלול ואחרי כן נקרש ואפ"ה תניא שלהי במה טומני' אין מרוזקי' בברד אבל אם מצניע חתיכת ברד שקורי' גלצא בעומק קרקע כמו שעושין בארץ אשכנז ובימות הקיץ נותנין מהברד בתוך כוס של יין לצננו זה מותר אף על פי שהו' נמח' שם דהוי גרמא בעלמא ומאיליו נמחה הו' וגם נותנו בתוך היין וכשהברד

10 שם ס"ק כ.

11 ספר התרומה הלכות שבת סימנים רלד - רלה.

נמחה אז הוא מתערב ומתבטל ביין שבכו' ואין ניכר כדקתני אבל נותן לתוך הכוס ואי' חושש. אבל ליתן את הפשטיידא סמוך לאש וממחה את השומן אסור שהשומן הנקרש הוא בעין לבדו ואי' מתערב שום דבר וניכר".

נראה מהדברים שבעל התרומה מבין את הגמרא כמו רש"י. אין מדובר בגזירת סחיטת פירות אלא בדין 'נולד'. אולם נראה שיש להבחין בין דבריהם. רש"י הסביר שהאיסור לרסק שלג הוא משום ש"דמי למלאכה", אולם כאשר הוא נותן את השלג לתוך הכוס מותר "ואע"פ שנימוח מאליו ואינו חושש". כלומר, כפי שהסברנו לעיל, רש"י מבין שיש בעיה בהתערבות האקטיבית של האדם בתהליך, זה יוצר מציאות חדשה וזה דומה למלאכה, אולם כאשר התהליך קורה מאליו, בצורה פסיבית, אין בזה שום חשש. לעומתו, בספר התרומה אסר להניח פשטידה ליד האש משום שהשומן שבה הולך ונקרש. לשיטתו, אפילו פעולה פסיבית, המתרחשת מאליה, גם היא נאסרה מדין 'נולד'.

נראה לענ"ד שיש לדייק חלוקה זאת בדקדוק לשון הראשונים עצמם, שאילו רש"י השתמש במילה 'מוליד', שמשמעותה דבר פעיל, לעומת התרומה שכתב 'נולד' שהינו פועל סביל. לפי חלוקה זו יוצא שלהניח פשטידה שיש בה שומן ליד האש, אף האם השומן שלה הולך ונקרש, מותר לא רק לדעת הרמב"ם והראשונים דעימיה, אלא אף לשיטת רש"י. וכן כתב הרשב"א¹²:

"הא דתניא אין מרסקין לא את השלג ולא את הברד. פירש רש"י ז"ל משום דקא מוליד בשבת ודמיא למלאכה שבורא את המים האלו אבל נותן הוא לתוך הכוס אף על פי שנמוח מאיליו, ומה שכתב הרב ז"ל משום דקא מוליד לאו למיסר משום נולד קאמר אלא שהאיסור הוא משום סרך מלאכה לפי שהוא כבורא ומוליד המים הללו, אבל בספר התרומה כתוב שהוא אסור משום נולד ולפיכך אסר ליתן קדירה או פנאדה שקרש שמנוניתן כנגד המדורה משום דמעיקרא עב וקפוי ועכשיו נמחה ונעשה צלול והוה ליה נולד".

אולם יש לציין את דברי הגר"א¹³ שסובר שדעת רש"י כבעל התרומה, וכל מה שהתיר לתת לתוך הכוס זה משום שהגמרא מדברת בכוס מלאה, אך בכוס ריקה הוא יודה לתרומה לאסור.

12 שבת נא ע"ב.

13 ביאור הגר"א או"ח סימן שיח סעיף טז.

ד. ביאור שיטת התרומה

בהמשך דבריו כתב הרשב"א¹⁴:

"בספר התרומה כתוב שהוא אסור משום נולד ולפיכך אסר ליתן קדירה או פנאדה שקרש שמנוניתן כנגד המדורה משום דמעיקרא עב וקפוי ועכשיו נמחה ונעשה צלול והוה ליה נולד, ולדבריו אפילו בחמה אסור דהוה ליה נולד, ואינו מחוור דאם כן למה התיירו לתת לתוך הכוס דמכל מקום הרי הוא נפטר בתוך הכוס והרי הוא נולד בשבת ואסור".

הרשב"א מקשה על התרומה שאינו מקבל את חילוקו של רש"י בין פעולה אקטיבית לפעולה המתרחשת מאליה, ואם כן קשה לשיטתו, מדוע המשנה מתירה לתת השלג לתוך הכוס, והרי סוף סוף הוא מפשר בתוך הכוס ומדוע אין זה נחשב 'נולד'?

על קושיה זו עונה כבר התרומה בעצמו, כפי שהבאנו לעיל מדבריו, בשתי דרכים. הדרך הראשונה אינה כל כך ברורה, התרומה כותב שיש בכך 'גרמא' וזה קורה מאליו, ותירוץ זה אינו ברור כל כך שהרי ראינו שלדעת התרומה אף פעולה שמתרחשת מאליה אסורה. תירוץ השני של התרומה הוא שמכיוון שיש משקה בתוך הכוס, השלג מפשר לתוך המשקה ואינו ניכר. אך אם אדם מניח פשטידה ליד האש והשומן שבה הולך ומפשר זה ניכר לכל, ולכן יהיה אסור. היות והתירוץ הראשון אינו ברור, נראה שהתירוץ השני הוא המרכזי בדעת התרומה, כפי שאנו רואים למשל בריטב"א שהביא רק תירוץ זה¹⁵:

"ולענין מה שאמרנו למעלה כי מותר לחמם או להפשר דבר שהוא מבושל מבעוד יום כנגד המדורה בשבת, פעמים שיש בתבשיל שנצטנן שומן קרוש וכשמפשרין אותו כנגד המדורה נימוח, ויש מתירין ולא חיישינן למיחוי זה כיון שנעשה מאיליו דהוה ליה כי הא דתניא נותן לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש, ורבינו ברוך ז"ל (בעל ספר התרומה) אוסר ודוחה ראייה זו דשאני הכא שיש משקה בכוס וקערה דמים הזבין מתערבין מיד ואינם בעין ולא מיחזי כמוליד, אבל באידך מיחזי כמתין וכמוליד".

יוצא מכאן גדר חשוב בדעת התרומה, גם לדעתו כל מה שאסרו משום 'נולד' הוא רק כאשר ישנו דבר ניכר, אך כאשר הדבר הינו מועט ואינו ניכר, גם לשיטתו יהיה מותר. וכן כתב בדעתו הב"י¹⁶:

14 שבת נא ע"ב.

15 שבת נא ע"ב.

16 או"ח סימן שיח סעיף טז.

“ונראה דלבעל התרומה נמי לא אסיר אלא בפשטיד”א שהשומן הנקרש הוא בעין לבדו ואין מתערב עם שום דבר וניכר אבל קדרה שיש בה שומן קרוש עם מרק שכשהוא נימוח מתערב עם המרק ואינו ניכר שרי כי היכי דשרי בסיפא דברייתא ליתן לתוך הכוס משום דמאליו הוא נמחה וכשהוא נמחה אז הוא מתערב ומתבטל ביין שבכוס ואין ניכר... וכתב בעל התרומה שאם מערב שבת עירה ושפך חוצה המים והשומן שבתוכה מותר לחמם בשבת הפשטיד”א. ונראה מכאן שאפילו לדעתו מותר להחם בשבת חתיכת בשר שמן ואף על פי שמקצתו זב שאם לא כן אף על פי ששפך המים והשומן הוה ליה לאסור מפני חתיכות בשר שמן שבתוך האינפנאד”ה שהם נפשרים וזבים והטעם משום דכיון דדבר מועט הוא הדבר הנפטר לא חשיב ושרי”.

ה. סיכום השיטות

לסיכום, יוצא לנו שיש שלוש שיטות מרכזיות בהבנת סוגיית הגמרא: לדעת הרמב”ם והראשונים דעימיה, הברייתא עוסקת בגזירת סחיטת פירות. מה שאסרו בברייתא זה לרסק שלג לתוך כוס ריקה, אך לתוך כוס מלאה במשקה מותר אפילו לרסק שלג בצורה אקטיבית.

לדעת רש”י, הברייתא עוסקת בדין ‘מוליד’. אסרו בברייתא לרסק שלג לתוך כוס, בין אם היא ריקה או מלאה, אך התירו לשים את השלג בתוך הכוס, גם אם המים הולכים ומפשירים מאליהם, שלא אסרו אלא פעולה אקטיבית (אולם ראינו שהגר”א מביין אחרת בדעת רש”י). לדעת התרומה, הברייתא עוסקת בדין ‘נולד’. אסרו בברייתא אפילו להניח שלג מבלי לרסקו בכוס ריקה, ולא התירו אלא בכוס מלאה במשקה, משום שאז המים הנמסים אינם ניכרים.

ממחלוקת זו בהבנת הסוגיה יוצאת מחלוקת נוספת, לשיטת הרמב”ם ורש”י, מותר לשים פשטידה ליד האש, גם אם יש בתוכה שומן והוא הולך ונקרש, לדעת הרמב”ם משום שאין בכך שום איסור (שאינו דומה לגמרא העוסקת בסחיטת פירות), ולדעת רש”י הגמרא אמנם עוסקת בדין ‘מוליד’, אך לא נאסרה אלא פעולה בידיים ולא פעולה המתרחשת מאליה. לעומת זאת, לדעת התרומה גם פעולה פסיבית הינה אסורה ולכן אסור לתת פשטידה במקום שהשומן שבה הולך ונמס. אמנם לפי מה שביארנו, גם לדעת התרומה דבר זה יהיה אסור רק אם השומן הנמס הינו דבר ניכר ומשמעותי.

ו. פסיקת ההלכה בדין 'נולד'

כפי שראינו, לפי רוב הראשונים מותר להניח פשטידה כנגד האש, ואע"פ שהשומן שבה נקרש מכך. כך סוברים רש"י, הרמב"ם, הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, הר"ן, ועוד. נראה ששיטת התרומה היא דעת יחיד, אולם אנו מוצאים עוד מגדולי הראשונים שפסקו את דעת התרומה, וכך כותב הרא"ש¹⁷:

"ואין מרסקין את הברד ואת השלג בשבת בשביל שיזובו מימיו אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש. צריך אדם ליזהר בחורף כשנוטל ידיו בשבת שלא יהא ברד או שלג במים שמא ירסקנו במים. כתב רבינו ברוך ז"ל בספר התרומות ואסור להחם פשטיד"א בשבת אצל המדורה משום דשומן הנקרש נימוח והוה ליה מוליד ודמי להך דאין מרסקין לא את הברד ולא את השלג".

וכן כתב בנו, הטור¹⁸:

"ואסור ליתן אינפנאד"ה (פשטידה) אפי' ברחוק מקום מפני שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח והוי ליה נולד ואסור ובספר המצות התירו כיון שאינו עושה בידיים וא"א הרא"ש ז"ל אסר וכ"כ בספר התרומה".

השו"ע פסק¹⁹:

"מותר ליתן אינפנאנדה כנגד האש במקום שהיד סולדת ואף על פי שהשומן שבה שנקרש חוזר ונימוח. הגה: וכ"ש קדירה שיש בה רוטב שנקרש, שכשהשומן נימוח אינו בעין, דשרי. ויש מחמירין. ונהגו להחמיר, מיהו במקום צורך יש לסמוך אסברא ראשונה".

השו"ע פוסק כדעת רוב הראשונים להתיר להניח פשטידה כנגד האש, אע"פ שהשומן שבה הולך ונימוח. ונראה שכן סובר גם הרמ"א מעיקר הדין, אלא שהוסיף שיש מחמירים בכך ונהגו להחמיר כמותם, אמנם במקום צורך יש להקל.

17 שבת פרק ד סימן יג.

18 או"ח סימן שיח.

19 או"ח סימן שיח סעיף טז.

ובמקום אחר כתב השו"ע²⁰:

"השלג והברד אין מרסקין אותם דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיו אבל נותן לתוך הכוס של יין או מים והוא נימוח מאיליו ואינו חושש וכן אם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו מותרים".

ובמשנ"ב כתב²¹:

"מותרים - ליהנות מהם וה"ה דמותר לכתחלה להניח כיון שממילא הוא נימוח וכמו לתוך הכוס. ולדעת רמ"א בסימן שי"ח סט"ז בהג"ה גם הכא יש להחמיר דאף דנימוח מאיליו אסור משום נולד ואינו דומה לתוך הכוס דהתם הוא מעורב במים ואינו ניכר".

כלומר, אנו רואים שהשו"ע פסק כרש"י בהבנתו בסוגיה, והבין אותו כדעת הראשונים שחילקו בין דעתו לדעת התרומה, לעומת הרמ"א שכותב שלכתחילה יש להחמיר כדעת התרומה, ורק במקום צורך יש להקל.

ובדעת המחמירים כתב המשנ"ב²²:

"ודע דאפי' להיש מחמירין אינו אסור כ"א כשיש הרבה שומן על הפשטיד"א שכשיהיה נימוח יהיה זה לחוץ ויהיה מינכר בפ"ע אבל אם אין על הפשטיד"א כ"כ שומן או שמעמידו כ"כ בריחוק מקום מן החום שלא יהיה נימוח עד שיזוב לחוץ אלא מעט ממנו יהיה נימוח בתוכו לבד או אם השליך לחוץ השומן שעליו מותר לחמם הפשטיד"א לכו"ע ואף שעדיין נפטר זוב מבשר שומן שבתוכו דבר מועט הוא ושרי לכו"ע וכן מותר להחם בשבת חתיכת בשר שמן אף על פי שמקצתו זב כיון דדבר מועט הוא הנפטר לא חשיב ושרי...".

ומ"מ קודם שהוסק התנור מותר להניח הפשטיד"א כיון דיש מתירין אפי' אח"כ ואין לעשות כן בפני ע"ה".

ראינו שלפי רוב הראשונים, וכמותם פסק השו"ע, אין איסור 'נולד' בחימום פשטידה שיש בה שומן ואע"פ שהשומן נימוח. אולם הרמ"א כותב שלכתחילה יש להחמיר בכך כדעת התרומה (ולפי הגר"א כך גם דעת רש"י), ורק במקום צורך יש להקל. אמנם ראינו שאף לדעת המחמירים כאשר השומן הינו בכמות קטנה שאינה ניכרת הדבר יהיה מותר, ונראה

20 או"ח סימן שכ סעיף ט.

21 שכ ס"ק לה.

22 שיח ס"ק קה-קו.

לומר שבחביתה קפואה, אע"פ שטוגנה בשמן זוהי כמות קטנה מאוד²³, וממילא בחביתה קפואה לכו"ע אין לאסור חימומה בשבת משום 'נולד'.

ז. בישול אחר בישול

אומרת המשנה במסכת שבת²⁴:

"כל שבא בחמין לפני השבת שורין אותו בחמין בשבת".

ומסביר רש"י²⁵: "כל שבא בחמין - כלומר שנתבשל". כלומר, המשנה אומרת שכל דבר שכבר בושל לפני שבת, אין איסור להשרות אותו בחמין בשבת, אין איסור לבשל אותו שוב. זה המקור לכלל המפורסם 'אין בישול אחר בישול'.

עוד אומרת הגמרא במסכת שבת²⁶:

"אמר רבא: מפני מה אמרו אין טומנין משחשכה בדבר שאין מוסיף הבל? שמא ירתיח".

ורש"י הסביר²⁷: "גזירה שמא ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה, וירתחנה תחילה, ונמצא מבשל בשבת". ועל פי דבריו כתב הרא"ש²⁸: "מדבריו למדנו שאף בתבשיל שנתבשל ונצטנן שייך ביה בישול כיון שיש בו משקה והא דאמרינן כל שבא בחמין לפני השבת שורין אותו בחמין בשבת היינו דבר יבש". כלומר, הרא"ש מנסה להבין, אם למדנו ש'אין בישול אחר בישול' ואין איסור לבשל משהו שכבר בושל לפני שבת, מדוע צריך לגזור גזירה "שמא ימצא קדרתו שנצטננה.. ונמצא מבשל בשבת", והרי אין שום בעיה לבשל את קדרתו שנצטננה, שהרי כבר בושלה לפני השבת? ולכן מתרץ הרא"ש שיש הבדל בין סוגי תבשילים שונים. אין בישול אחר בישול בדבר יבש, אך בתבשיל שיש בו משקה, יש בישול אחר בישול.

וכן פסק השו"ע²⁹:

"תבשיל שנתבשל כל צרכו, יש בו משום בישול אם נצטנן. הגה: וי"א דוקא אם מצטמק ויפה לו; ואם לא נתבשל כל צרכו, ואפילו נתבשל כמאכל ב"ד

23 ראיתי בעיני את תהליך הכנת החביתות במפעל, המחבת שעליה החביתה מטוגנת מקבלת התזה מועטת של שמן, ואין כמות זו ניכרת כשמחממים את החביתה.

24 קמה ע"ב.

25 שם.

26 לד ע"א.

27 שבת לד ע"א ד"ה 'משחשכה'.

28 שבת פרק ג סימן יא.

29 או"ח סימן שיח סעיף ד.

=בן דרוסאי=, שייך בו בישול אפילו בעודו רותח; וה"מ שיש בו בישול אחר בישול, בתבשיל שיש בו מרק, אבל דבר שנתבשל כבר, והוא יבש, מותר לשרותו בחמין בשבת".

ואולם כתב הביה"ל³⁰:

"דין זה אף דסתם המחבר מ"מ יש בזה פלוגתא דרבוותא דדעת הרמב"ם והרשב"א והר"ן דשוב אין בו משום בישול אפילו נצטנן לגמרי אך דהמחבר סתם להחמיר כדעת רש"י ורבינו יונה והרא"ש והטור ועיין בסימן רנ"ג בביאור הגר"א שלא הכריע בין השיטות".

וכן נראה מדברי הרמ"א³¹:

"דבר שנתבשל כ"צ והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד המדורה אפי' במקום שהיד סולדת בו. הגה: ואפי' נצטנן כבר. אבל אם הוא רותח, אפילו בדבר שיש בו מרק, מותר. ויש מקילין לומר דכל שאין נותנו ע"ג האש או הכירה ממש רק סמוך לו, אפילו נצטנן, מותר. ונהגו להקל בזה אם לא נצטנן לגמרי".

כלומר, ישנה מחלוקת גדולה בשאלה האם יש בישול אחר בישול בתבשיל לח. לחלק מהראשונים, ובראשם רש"י, מה שאמרו שאין בישול אחר בישול זה רק בתבשיל יבש אך בלח יש בישול אחר בישול, וכדבריהם פסק השו"ע. אולם ראשונים אחרים, הרמב"ם, הרשב"א והר"ן, כתבו שאין בישול אחר בישול אף בתבשיל לח, ונראה שכשיטה זו סבר הרמ"א מעיקר הדין, אלא שכתב שנוהגים להקל כמותם רק כל עוד התבשיל לא התקרר לחלוטין.

כפי שאמרנו, החביתות מטוגנות בשמן ולכן כאשר מחממים אותם ייתכן וכמות קטנה של שמן תצא מהם. אם כן, אנו צריכים לברר מה דינה של החביתה, האם נחשבת היא כדבר יבש או שמא כדבר לח?

ראינו שהשו"ע התיר לתת פשטידה כנגד האש, אע"פ שהשומן שבה נקרש מהחום, וכותב על זה המשנ"ב³²:

30 שיח ד"ה 'יש בו'.

31 אור"ח סימן שיח סעיף טו.

32 שיח ס"ק ק.

“והטעם שמותר דכיון שהוא יבש אף שנצטנן לא שייך ביה בישול עוד וכמ”ש בסט”ו ואף על פי שהשומן חוזר ונימוח מ”מ מקרי יבש כיון שבשעה שנותנו לחממו לא נמחה עדיין”.

ולכן פשוט שהחביתה, שכמות השמן בה קטנה מאוד ואינה ניכרת, דינה כתבשיל יבש וממילא מותר לחממה מדין בישול אחר בישול ללא חשש³³.

ח. מסקנה

לסיכום נביא את דברי בעל המאור³⁴:

“ויש אומרים כי תקנת רבותינו היא לענג את השבת בחמין וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין ואם מת יתעסקו בו עממין ולהזמין לבשל להטמין ולענג את השבת ולהשמין הוא המאמין וזוכה לקץ הימין”.

לפי כל דברינו עולה שמותר לחמם ולאכול בשבת חביתות קפואות בשופי, ובזה הגדלנו את תוספת הגיוון לארוחות הבוקר בשבת שעד כה בעיקר היו מורכבות ממוצרים קרים כגון גבינות, ביצים, ממרחים וחלות.

ונסיים בברכת “יאכלו ענוים וישבעו”.

33 ויותר מכך התיר בחזון עובדיה שבת חלק א הלכות שהייה והטמנה סעיף יב שכתב שאפילו תבשיל שרובו יבש ומיעוטו רוטב נחשב גם הוא כדבר יבש, ואמנם דבריו שנויים במחלוקת, אך בנידון דידן מדובר בהרבה פחות מכך.

34 שבת טז ע”ב.